

GA GO YO A TLOGETŠWEGO MORAGO:

Ke ka baka la'ng letseno la motheo la batho bohle le kaone kudu go feta tšhelete ya mphiwafeela yeo e newago batho ba itšego

Ga se di BIG ka moka tšeo di lekanago

Tokelo ya letseno la batho bohle (UBIG) ke setlamo seo pušo e se dirilego go kgonthišetša batho ka moka ba hwetša letseno le itšego gore ba phethe dinyakwa tša bona tša motheo. Se se dirwa ka tokišetšo ya go romelwa ga tšhelete ya ka mehla goba ya mphiwafela. Lege go amogelwa ga thekgo ya letseno ka kakaretšo go le bohlokwa, nyakišišo e bontšha gore ga se ditshepedišo ka moka tša letseno la motheo tšeo di swanago: mabapi le kamoo di hlamilwego ka gona—kudukudu ge e ba e le tša batho ba itšego goba tša batho bohle—di nale khuetšo e kgolo go ditlamorago.

Batho ba itšego kgahlanong le Batho bohle

Phetho e kgolo ya go hlama sekimi sa tokelo ya letseno la motheo ke ya gore na ke ya batho bohle goba ya batho ba itšego.¹ Tokelo ya Letseno la Motheo la Batho Bohle (UBIG) ke letseno leo le romelwago batho ka moka bao ba swanelegago go le hwetša,² go sa šetšwe letseno la bona goba boemo bja bona bja mošomo. Ka lehlakoreng le lengwe letseno la motheo la batho ba itšego le newa batho bao ba fihlelelago dinyakwa tše itšego, gantšhi e le bao ba sa šomego le/goba ba nale letseno leo le lego ka tlase ga lebele e itšego—leo gantšhi le hlalosgago e le teko ya go bona ge e ba o swanelega go hwetša moputso o itšego.

DIELEMENTE TŠE NNE TŠA UBIG

- ✓ **UNIVERSAL** – e šupa go batho ka moka ba bagolo.
- ✓ **BASIC** – e akaretša dinyakwa tša motheo.
- ✓ **INCOME** – moputso wa ka mehla wa tšhelete.
- ✓ **GUARANTEE** – e newa e le tokelo.

1. Bakeng sa kakaretšo ya thekgo ya batho ba itšego bona: : White, H. 2017. *Effective targeting of social programmes: an overview of issues*. Journal of Development Effectiveness.

2. Mo Afrika Borwa UBIG ga bjale e lebelwa fela go batho ba bagolo ba mengwaga ya go šoma, ka ge go na le thekgo ya tšhireletšo ya leago go bana le baamogedi ba phenšene yeo e kgathago tema ye bohlokwa kudu.

Gantshi letseno la batho ba itšego ga le tšweletše

Ditšhepedišo tša letseno la batho ba itšego di reretšwe go kgonthišetša gore thekgo ya letseno e ya feela go bao ba e hlokago ka kudu—ka go realo gwa šomišwa methopo yeo e lego gona ka mo go atlegilego. Lega go le bjalo, teko ya ge e ba o swanelega goba ya batho ba itšego bao ba sa šomego e tsebja ka go tlogela ba bantšhi mo tirišong.

Se se direga ka baka la mabaka mantšhi, go akaretša:

- taba ya gore ditheo tša mmušo gantši di na le data yeo e fošagetšego mabapi le boemo bja batho gotee le go swanelega ga bona³
- tšhomišo ya ditšhepedišo tša kgopelo tšeo go lego thata go bao ba diilago kudu le bao ba lego kotsing kudu ya go fihlelela—go swana le diforomo tša inthanete
- tšhomišo ya ditšhepedišo tša teko ya ge e ba o swanelega tšeo e lego morwalo o boima kudu goba tša bureaucracy (tše bjalo ka ditekolo tša akhaonto ya pankka kgwedi le kgwedi)
- taba ya gore batho ba dula ba swanelega ka moswana ga go sa le bjalo, kudukudu ka mebarakeng ya bašomi go swana le ya Afrika Borwa yeo e nago le maemo a godimo a go se dire dilo semmušo.

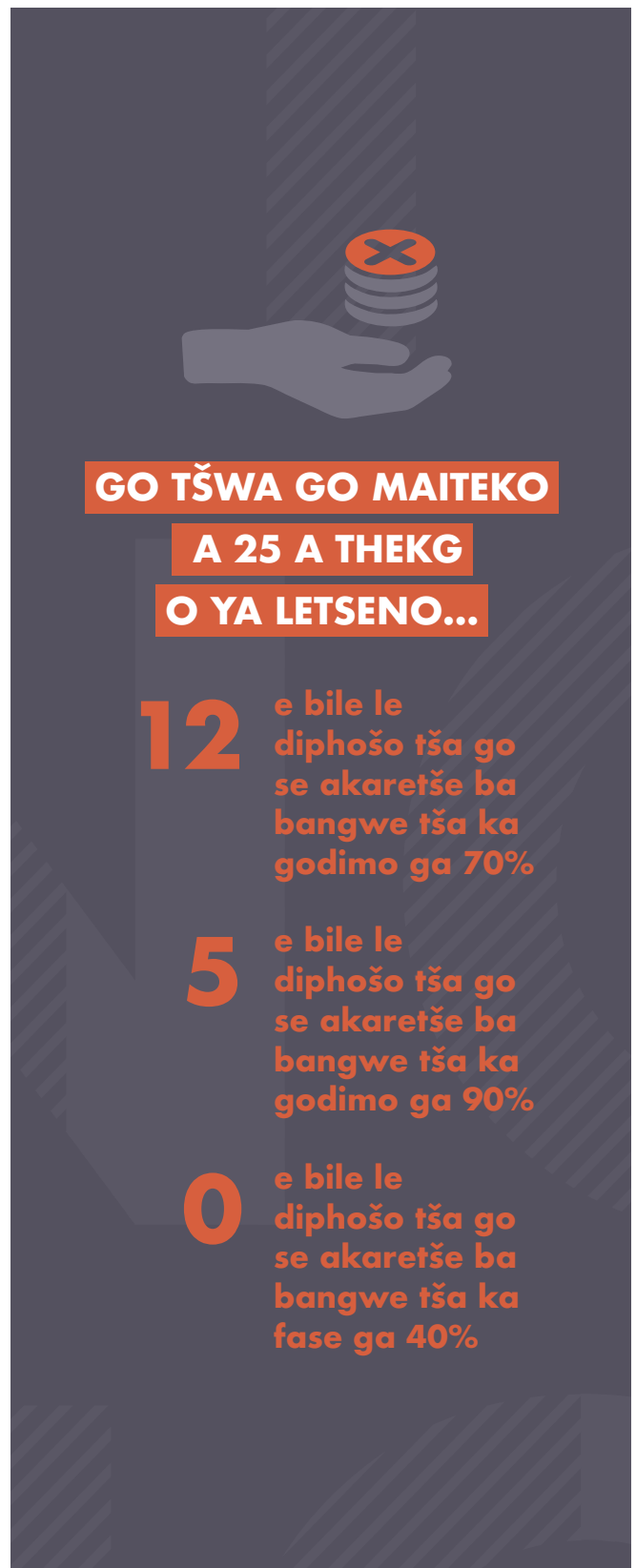
Ka mo go makatšago, ditlhohlo tše bjalo gantšhi di bolela gore maiteko a batho ba itšego ao a reretšwego go boloka thekgo ya letseno bakeng sa bao ba e hlokago kudu, gantšhi a feleletša a tswalelela ba bantšhi ka ntle ka sehlopha se se kgethegilego.

Taba ya batho ba itšego e bontšhitše e le e raraganego kudu ka taolo le yeo e bitšago tšhelete e ntši. Nyakišišo ya morago bjale e hweditše gore maiteko a thekgo ya letseno la batho ba itšego a 12 go a 25 a bile le diphošo tša go se akaretše ba bangwe tše ka godimo ga 70% gomme a 5 a bile le diphošo tša go se akaretše ba bangwe tše ka godimo ga 90%.⁴ Ga se ya ba le diphošo tša go se akaretše ba bangwe tša ka tlase ga 40% (yeo e šomilego kudu le go feta ke Brazil's Bolsa Familia yeo e sa akaretšago ba bangwe ka 44%). Se se ra gore mabakeng a mantšhi tšhelete ya mphiwafela ya batho ba itšego, bontšhi bja sehlopha sa batho bao ga se e hwetše. Maitemogelo a go ntšhwa ga tšhelete ya mphiwafela ya Social Relief of Distress (Kimollo ya Leago Nakong ya Tlalelo) (SRD) mo Afrika Borwa a thekga dinyakišišo tše. Ge diphetogo tša molao go SRD di tsebagatša moedi wa fase kudu wa teko ya go swanelega, palo ya ditumelelo gomme, ka morago ga moo, gaešita le dikgopelo tša thušo e ile ya theoga kudu, ka fase ga batšete yeo e beakantšwego.⁵ Dinyakwa tša teko ya go swanelega di okeditše ditshenyagalelo tša mmušo (ka mohlala ka go lefa dipanka go dira diteko tša letseno go bakgopedi) gomme gwa feleletša ka go diega mo gogolo ga ditefelo le go lahlegelwa ke tumelo mo tšhepedišong. Palo ya dinyakwa tša batho ba itšego e gakaditše diphošo tša go se akaretše ba bangwe.

3. Ka mohlala bona: Goldman, M. et al. 2021. [Simulation of options to replace the special COVID-19 Social Relief of Distress grant and close the poverty gap at the food poverty line.](#) WIDER Working Paper.

4. Kidd, S., and Athias, D. 2020. ["Hit and Miss: An Assessment of Targeting Effectiveness in Social Protection"](#) Development Pathways, Working Paper.

5. Bona Lefoko la IEJ -[The R350 SRD Grant crisis is far from resolved.](#)

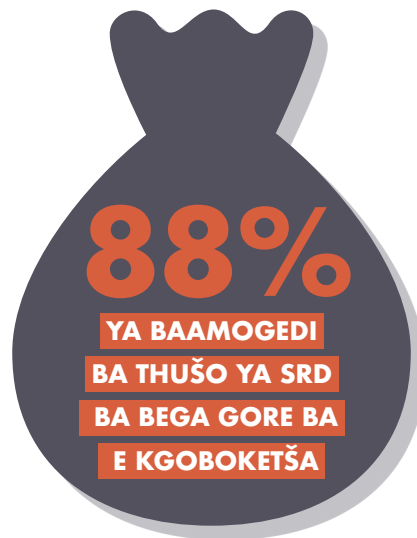
Taba ya go akaretša batho bohle

Ka tšhelete ya mphiwafela ya batho bohle, batho ka moka ba a swanelega go sa šetšwe letseno la bona goba boemo bja bona bja mošomo. Se se tiišetša tokelo ya batho bohle ya boemo bja thekgo ya letseno. Eupša se ga se bolele gore bahumi ba hwetša moputso wa UBIG. Magato a maleba a motšhelo le pušetšo morago ya tšhelete yeo e lefilwego ka motšhelo go bao ba hwetšago letseno le lentšhi di tla netefatša gore bahumi ba tsenya letsogo go thekgeng ka tšhelete letsenong la polokego, mola badiidi ba hwetša moputso wa letseno.

Baboleledi ba UBIG ba nganga ka gore se se fokotša morwalo wa taolo go mmušo ka lebaka la gore bahlankedi ba mmušo ga ba swanela go feta ka gare ga ditlhahlobo tše thata, tše di bitšago tšhelete e ntši le tše di jago nako tša mabapi le ge e ba mokgopedi o swanelega goba aowa, gomme ga ba swanela go šomiša ditlabakelo go šupa le go sephodisa tšeo yo a ka bago a amogetše tšhelete ya mphiwafela a sa swanelege. Tšhelete ya mphiwafela go batho bohle e tla bolela gore go nale dibaka tše dinyenyane tša gore batho bao ba e hlokago ba ka se e hwetše le gore ka lebaka la taolo ya yona e bonolo, e dumelela go tsenyawa tirišong ka lebelo kudu ga BIG go rarolla mathata a bjale a ikonomi ya leago ka go akgofa mo go nyakegago. Go fetišetšwa ga tšhelete go bontšhitšwe e le tsela e kaone ya go lebeletšana le maemo a mathata.⁶

Bohlatse bo bontšha gore tšhelete ya mphiwafela ya batho bohle e kgonthišetša gore ga go yo a tlogelwago morago, le gore e atlega kudu go fihleleleleng maikemišetšo a yona. Lega go le bjalo, thekgo ya batho bohle e ka tšea nako gore e fihlelelwe. Go sa le bjalo, go bohlokwa go kgonthišetša gore batho ba bantšhi ka mo go kgonegago ba a thekgwa. Re šišintše gore ditsela tša thekgo ya batho bohle ya BIG mo Afrika Borwa di ka thoma ka BIG ya batho ba itšego bao ba lego kotsing kudu, gomme ya katološwa ganyenyane-ganyenyane ge nako e dutše e eya, gore e akaretše batho ka moka ba bagolo ba mengwaga ya go šoma.

Go kgonthišetša BIG ya batho ba itšego e bile le khuetšo ye e nyakegago, go tla swanelwa ke gore go tlošwe mabaka ao a sa nyakegago ao a sa akaretšego batho ba diilago, moedi wa maleba wa go swanelega ga letseno o tla swanelwa ke go hlongwa (ka mohlala Tšhelete ya Mphiwafela ya go Hlokomela Bana e na le moedi wa go swanelega wa letseno la R4800 ka kgwedi) gomme boleng bja tšhelete ya mphiwafela bo be bo tla swanelwa ke go bewa bonyenyane go Mola wa Bodiidi bja Dijo, ganyenyane-ganyenyane wa fihla go Mola wa Bodiidi wa Moedi wa Godimo.

Thekgo ya batho bohle e hola malapa ao a kgoboketšago letseno la ona

Boleng bja tšhelete ya mphiwafela ke sephetho se bohlokwa ka ge go le bohlokwa go katanela go kgonthišetša gore tšhelete ya mphiwafela e fihlelela maemo a godimo ka mo go lekanego gore e kaonafatše dikgetho tša bophelo bja batho, go e na le go ba swara ka bodiiding. Lega go le bjalo, go kaone go fana ka tšhelete e nyenyane go sehlopha se segolo sa batho, go e na le tšhelete e ntšhi go batho ba itšego ba banyenyane.

Sebopego sa ikonomi se bontšha gore UBIG, le ge e le maemong a fase kudu, e na le khuetšo ye kgolo go bodiidi go feta tšhelete ya mphiwafela ya batho ba itšego yeo e beilwego maemong a godimo kudu, ka lebaka la gore e fihlelela batho ba bagolo ba maemo a go fapana a mešomo bao ba dulago malapeng a letseno la fase, bao ba kgonago go kopanya letseno la bona—e lego mokgwa wo o tlwaelegilego mo Afrika Borwa. Tabeng ya SRD, 88% ya baamogedi ba begile gore ba dira se.⁷ Ka UBIG, re ka letela palogare e kgolo ya palogare ya baholegi ka lapeng go feta tšhelete ya mphiwafela ya batho ba itšego, e lego seo se bolelago gore go kgoboketšwa ga ditlabakelo tšeo di lego gona ka lapeng ke mo gogolo.

6. Orkin, K. et al. 2022. [International evidence to inform decision making on implementing urgent response social protection measures](#). Psychology, Health & Medicine.

7. Zulu, L. 4 August 2021. [Dintlha tša polelo tša kopano ya boraditaba ya Tona Lindiwe Zulu ka morago ga tsebišo ya go tsebagatšwa gape ga tšhelete ya mphiwafela e kgethegilego ya Covid-19 SRD](#).

Dikakanyokgolo tša setšhaba tše di nabilego

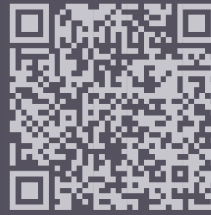
Thekgo ya batho ba itšego e tla le kotsi ya go hlola diboego tše mpsha tša karogano ya leago le kgatelelo. Maemong a mangwe go bontšhitšwe go kgokaganya kgethollo ya leago go sehlopha sa batho ba itšego, go oketša go se kganyogeng ga go kgopela meputso, goba go feletša ka gore bao e sego baamogedi ba nyenyefatše borakgwebo le tšhomišo ya baamogedi.⁸ Thekgo ya batho bohle ka lehlakoreng le lengwe, e lemoga go ithekga ga motho yo mongwe le yo mongwe, go tsenyeng letsogo setšhabeng, le tokelo ya go fihlelela dinyakwa tša bona tša motheo.

Ga go na bohlatse bja gore thušo ya tša leago ya batho bohle e baka go ithekga goba e nyamiša go tšea karolo mmarakeng wa bašomi—bjalo ka ge go hlalošitšwe ka go matlakala a tshedimošo 3 le 6 a lelokelelo le. Ge e le gabotse, ditšhelete tša mphiwafela tša batho ba itšego di ka fokotša ditšhušumetšo tša go nyaka mošomo ge go ka direga gore moamogedi a se swanelege go amogela tšhelete ya mphiwafela nakong e tlogo.

Bohlatse bja loukhale le bja boditšhabatšhaba bo bontšha gore gantši thekgo ya batho ba itšego e thulana le tšweletšo ya go fihlelela dinepo tša yona tša pholisi tša go lebiša thekgo go bao ba e hlokago kudu. Go thala mellwane ya go akaretšwa le go kgaphelwa ka ntle ke mošomo wa boithatelo, ka ge ge e le gabotse batho ba sa wele ka bothakga ka gare ga magoro a bao ba lego kotsing le bao ba sego kotsing, gomme ditheo tša mmušo ga di kgone go lemoga tlhokego ya diteko tša bureaucracy tše di sa bonagalego tše go gape di bitšago tšhelete e ntši e bile di raragane. Ka lehlakoreng le lengwe go bonolo go phethagatša go swanelega ga batho bohle, go kgonthišetša gore ga go na motho yo a tlogetšwego morago, go tla tla ka kabo leswa ge go sepedišana le motšhelo wo o tšwelago pele, gomme go godiša botee bja leago le kgokagano.

8. Della Guardia, A. et al. 2022. [Selective inclusion in cash transfer programs: Unintended consequences for social cohesion](#). World Development.

Etela portal ya rena e kgethegilego ya UBIG ka go skena khouto ya QR

Bala mo go oketšegilego mabapi le Pholisi ya go [Hlala a Basic Income Guarantee](#) la IEJ, le Pampiri e Šomago ya IEJ Na [Universal Basic Income \(Letseno la Motheo la Batho Bohle\) le ka Tlaleletša go Fedišeng Tlala mo Afrika Borwa?](#), gotee le [Lelokelelo la Ditsopolwa](#) tše di Latelwago ke Kakaretšo e Kopana.

Letlakala le la dintlha tša karolo ya lelokelelo la tokelo ya batho bohle ya letseno la motheo (UBIG) mo Afrika Borwa.

Matlakala a tshedimošo lelokelelong le ke:

1. Ke ka baka la'ng Afrika Borwa e hloka Universal basic income guarantee (Tokelo ya Letseno la Batho Bohle)?
2. Ga go yo a tlogetšwego morago: Ke ka baka la'ng letseno la motheo la batho bohle le le kaone kudu go feta tšhelete ya mphiwafela yeo e newago batho ba itšego?
3. Mešomo kgahlanong le Tšhelete ya mphiwafela: Na pholisi ya mošomo le ya letseno la motheo ke mokgwa wa tša thekišano?
4. Kamoo UBIG e ka thekgago bana bao ba phetšego gabotse, batho ba bagolo bao ba thabilego, gotee le go ithuta bophelo ka moka
5. Kamoo UBIG e ka godišago toka ya bong gotee le kgokagano ya leago
6. E sego feela letlakala la bohle: kamoo UBIG e fago batho sebaka sa go atlega
7. "But how will we pay for it?" Financing a UBIG (English only)
8. Go hlama ditharollo tša mmušo go mogolo o tlwaelegilego

www.iej.org.za

Re leboga thekgo ya Friedrich-Ebert-Stiftung ka go tšweletša matlakala a a tshedimošo.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**
South Africa